

Erdővédelmi aktualitások 2016-ban

Dr. Csóka György¹, Dr. Koltay András², Csepelényi Mariann³,
Szócs Levente⁴, Dr. Hirka Anikó²

Régóta tudjuk, de szinte napról napra újabb és újabb adatok támasztják alá, hogy a magyar erdők egészségi állapotát meghatározó módon és mértékben befolyásolja az időjárás. Ez pedig az utóbbi öt évben sem nagyon kényeztetett el bennünket. Az ötből három (2012, 2013 és 2015) erősen aszályos volt, kettő (2014 és 2016) némileg kedvezőbb. Így aztán a 2016-os év hozott jót és rosszat is. Jelen írásunkban néhány, az idei évre jellemző erdővédelmi hírt ismertetünk. Kezdjük a jóval (mostanság általában) ugyanis abból van kevesebb).

A gyapjaslepke „naptár szerint esedékes” tömegszaporodása idén is elmaradt, holott a 2003–2006-os tömegszaporodás óta eltelt idő, illetve az utóbbi néhány év időjárása alapján joggal várhatuk volna. A kellemes csalódást minden bizonnyal az *Entomophaga maimaiga* rovarpatogén gombának köszönhetjük, amit először 2013-ban észleltünk Magyarországon. Rövid ismertető található róla a Növényvédelem 2014. júniusi, illetve az Erdészeti Lapok 2014. októberi számában.

A külföldi tapasztalatok (USA, Bulgária, Szerbia) arra utalnak, hogy ez a gomba hosszabb távon is nagymértékben képes a gyapjaslepke populációit szabályozni, azaz a gyapjaslepke akár veszíthet is az eddigi kiemelkedő jelentőségéből (erre azonban egyelőre még ne vegyünk mérget).

Az éremnek azonban ez esetben is két oldala van. Nem zárható ki ugyanis, hogy a kórokozó gomba által esetlegesen „lenyomott” gyapjaslepke mint domináns lombbrágó helyét átveszi valamely más lombfogyasztó rovar (lepkehernyő, levéldarázs-lárva stb.), azaz az országos kiterjedésű látványos tarrágásokat esetleg nem a megszokott gyapjaslepke, hanem valamely más rovarfaj fogja elkövetni. Így nem lehetetlen,

1. kép: A nyár gyapjaslepke (*Leucoma salicis*) tipikus, alulról induló lombbrágása és fiatal hernyói

hogy a gyapjaslepke eddigi birodalmában egy váratlan „hatalomátvételnek” lehetünk majd tanúi a jövőben.

Azért idén sem kellett a gyapjaslepkeket teljesen nélkülöznünk. A nyár gyapjaslepke (*Leucoma salicis*) az ország több megyéjében (Baranya, Békés, Somogy), elsősorban útszéli nyárfasorokon lépett fel tömegesen. Hazánkban egy- és kétnemzedékes populációi egyaránt ismertek. A déli ország-részben a két nemzedék, északabbra az egy nemzedék a jellemző. Valószínű, hogy kedvező időjárási viszonyok mellett északabbi területeken is kifejlődhet a két nemzedék. Kártétele messziről fel-

ismerhető. A hernyók általában a koronában alulról felfelé haladva fogyasztják el a leveleket (1. kép).

A gyapottok-bagolylepke (*Helicoverpa armigera*) – ahogy magyar neve is utal rá – trópusi-szubtrópusi vándorlepke. 1986-ot megelőzően az Erdészeti Fénycsapda Hálózat húsznál több csapdája, közel negyed évszázad alatt (1962–1985) mindösszesen négy (!!!) példányát fogta.

1986 után azonban egyre több csapdában, folyamatosan növekvő egyed-számban tűnt fel. Rendkívül polifág faj, Változatos színezetű hernyói (2. kép) elsősorban szántóföldi kártevőként is-

¹ tudományos osztályvezető, ERTI Erdővédelmi Osztály

² tudományos főmunkatárs, ERTI Erdővédelmi Osztály

³ doktorandusz, SZIE NTDI

⁴ tudományos segédmunkatárs, ERTI Erdővédelmi Osztály

2. kép: A gyapottok-bagolylepke (*Helicoverpa armigera*) változatos színű hernyói

mertek (napraforgó, paprika, paradicsom stb.), de például almásokban is károkat okozhatnak (a hernyó belerág a termésbe). Mindezeket túl a nyár második felében egyre gyakrabban rágják fiatal akácok, nyárasok, sőt tölgyesek lombzatát is.

Népességének változása rendkívül szorosan függ az időjárási viszonyoktól. Meleg, aszályos nyarakon akár három nemzedéke is kifejlődhet, és kifejezetten tömegesen jelenik meg. Amíg az 1980-as évek végén, az 1990-es években jellemzően a nyár második felében jelentek meg első egyedei, napjainkban a fénycsapdák egyre korábban (egyes években már májusban) fogják. Ez azt jelentheti, hogy több nemzedéke is kifejlődhet, és népessége már korábban a kártételi szint fölé növekedhet. Egyes években bábjai sikeresen át is teleshetnek. Alig 30 év, gyakori aszályaival és enyhe teleivel elég volt ahhoz, hogy az egykoron ritka vándorlepke rendszeres, komoly kártevővé váljon.

Idén alföldi fenyvesekben többfelé (Bugac, Debrecen környéke) tömegesen lépett fel a fésűs fenyődarázs (*Diprion pini*). A faj (és a család is – Diprionidae) a hímek látványos, fésűs csápjá-

3. kép: A fésűs fenyődarázs (*Diprion pini*) hímje

ról kapta a nevét (3. kép).

Két nemzedékes, ellentétben a talán közismertebb és jelentősebbnek tartott, egynemzedékes fenyőrontó darázzsal (*Neodiprion sertifer*). Fiatal állományok a tűknek a csak a gerincét rágják, így azok megszáradván és összpöndörödve az ágakon maradnak. Az idősebb lárvák már az egész tűlevelet elfogyasztják. Az őszi nemzedék báb alakban, a talajban telet.

4. kép: Fésűs fenyődarázs (*Diprion pini*) csoportosan rágó idősebb lárvái és kártételük a Nyírerdő Zrt. Debreceni Erdészeti területén

Az erős rágás miatt a fenyők tetemes lombvesztést szenvedhetnek el, de rendszerint a következő évben kihajtának. A legnagyobb kiterjedésű kártétel (több mint 300 ha) a Nyírerdő Zrt. Debreceni Erdészeti területén következett be (4. kép).

Tetézi a bajt, hogy a megtámadott területeken a fenyődarázs-kártétel mellett idősebb erdeifenyő-állományokban xilofág rovarok támadá-

sa, illetve gombafertőzés hatására is vörösödnek, elhalnak a tűk.

Az idősebb tűlevelek vörösödését a *Dothistroma septosporum* gomba idézte elő. Ez a faj leginkább feketefenyőn fordul elő, de az erdeifenyőt is képes fertőzni. Elsősorban a korábbi évjáratok tűit támadja. A fertőzött tűk nyár végére megvörösödnek, elhalnak, és november közepére az erős szeleknek köszönhetően lehullnak a fákról. A *Dothistroma* kiterjedtebb fertőzéséhez csapadékos nyári időszak szükséges. Idén az időjárási viszonyok kedveztek a körkörösnek így a károsítása országsszerte jelentkezett feketefenyő-állományokban, parkok fáján. A gomba fertőzése májustól július végéig tart, lappangási ideje viszonylag hosszú, az első tünetek

megjelenésére szeptember végén, októberben számíthatunk. A kórokozó tünetei jellegzetesek, rendszerint vörös harántsávok jelennek meg a tűlevelek elhalt részein. Ezekben a sávokban bukkannak a felszínre a gomba termőtestei. A gombafertőzés következtében az idősebb évjárat tűi teljes egészében elhalnak, míg az új tűlevelek – amelyek fertőzése később következik be – csak részlegesen a csúcsi résztől kiindulva a tűhüvely felé. Száraz, aszályos években gyakorlatilag nem találkozunk friss tünetekkel. A rovarrágás és a gombafertőzés együttes hatására az állományok jelentősen kiritkultak, a jövő évi egészségi állapotuk bizonytalan.

A 2016-os év hazai erdővédelmi meglepetését kétséget kizáróan a tölgy

5. kép: A tölgy csipkésposloska (*Corythucha arcuata*) állomány szintű kártétele a Mályvádi erdőben

csipkésposloska (*Corythucha arcuata*) szolgáltatta. Az amerikai származású rovar Magyarországon 2013 óta ismert (szintén az Erdészeti Lapok 2014. októberi, illetve a Növényvédelem 2013. júliusi számában olvashatunk róla).

Elterjedését folyamatosan nyomon követtük. 2014-ben és 2015-ben is feltűnt néhány újabb helyszínen, de jelenléte sehol sem volt tömeges. Ez megerősíteni látszott azokat az olaszországi véleményeket (Európában Olaszországban észlelték először), miszerint tömeges elszaporodása valószínűtlen.

A bomba idén robbant. Az évente akár három nemzedékkel is szaporodó faj az év folyamán ütemesen terjeszkedni kezdett, az ősz végére már a Duna vonalát is átlépte. Passzív módon rendkívül jól terjed (terjeszthető), személygépkocsik, teherautók egészen nagy távolságokra is elhurcolhatják az aprócska rovar. A Dunától keletre pedig már szinte

mindenütt megtalálható. Délkelet-Magyarországon, a Tiszakürti és a Szarvasi Arborétumban, különösen pedig Gyula környékén, Pósteleken és a Mályvádi erdőben kifejezetten tömeges volt. A megtámadott fák őszi levelei nem színeződnek el a szokott módon, hanem márványosodnak, elszürkülnek (5. kép). Ez a jellegzetes elszíneződés hasonló a városi platánokon már régóta, szinte mindenütt látható kárképhez. A gyors siker oka viszonylag könnyen megfejthető. A kifejlett posloskák a kéreg alatt, illetve más védett helyeken telelnek (6. kép).

7. kép: Áprilisi fagykár középkorú cseresben

rencse a bajban, hogy a viszonylag csapadékos tavasz és nyár segíthette az elvesztett lombzat kompenzálását.

Bár 2016-ban a média nem zengett óriási kiterjedésű tarrágásoktól, vagy drámai hatású jégkároktól, a jól ismert kárformák mellett új, korábban nem ismert, illetve jelentéktelennek tartott rovarfajok mutatták meg, hogy mire képesek, ha a környezeti viszonyok számukra megfelelőek. Ha a klímaváltozással kapcsolatos előrejelzések akár csak részben is igazolódnak, akkor sajnos szinte biztosra vehető, hogy a jövőben a „klasszikusok” mellett rendszeresen fogunk találkozni feltörekvő, vagy már elfelejtett rovarok, kórokozók tömeges fellépésével is. Úgyhogy ne bízzunk senkivel, és tartsuk szárazon a puskaport! 🍄

6. kép: Kéreg alatt csoportosan telelő tölgy csipkésposloskák